

Medborgarinitiativets titel

Rätt att vara – medborgarinitiativ för en mer rättvis translag

Datering av initiativet

6.4.2021

Initiativets form

Lagförslag

Initiativets innehåll

Förslag till lagar om ändring av lagen om fastställande av transsexuella personers könstillhörighet och av lagen om befolkningsdatasystemet och de certifikattjänster som tillhandahålls av Myndigheten för digitalisering och befolkningsdata.

Lag om ändring av lagen om fastställande av transsexuella personers könstillhörighet (563/2002)

I enlighet med riksdagens beslut

ändras i lagen om fastställande av transsexuella personers könstillhörighet (563/2002) lagens rubrik och 1, 2 a, 4, 6 och 7 §, och

fogas till lagen en ny 2 b §

som följer:

Lag om fastställande av könstillhörighet

1 §

Villkoren för att fastställa könstillhörigheten

Som en persons könstillhörighet fastställs det kön som personen uppgett i det befolkningsdatasystem som avses i lagen om befolkningsdatasystemet och de certifikattjänster som tillhandahålls av Myndigheten för digitalisering och befolkningsdata (661/2009), om

personen meddelar Myndigheten för digitalisering och befolkningsdata att han eller hon varaktigt upplever sig tillhöra ett annat kön och önskar att detta ska antecknas, och personen är finsk medborgare eller hans eller hennes uppgifter av någon annan orsak har antecknats i befolkningsdatasystemet.

Könstillhörigheten för en person som vid tidpunkten för anmälan är yngre än 15 år fastställs med vårdnadshavarens samtycke.

2 a §

Meddelande till partnern

När könstillhörigheten för en person som är gift eller lever i ett registrerat partnerskap fastställs, ska Myndigheten för digitalisering och befolkningsdata sända ett meddelande om fastställandet till personens partner.

2 b §

Bevaring av uppgifter

Bevaringstiden för ett meddelande enligt 1 §, ett meddelande enligt 2 a § samt andra uppgifter om fastställande av könstillhörighet är fem år.

Bestämmelser om bevaring av uppgifter om fastställande av könstillhörighet och transsexualitet i befolkningsdatasystemet finns i lagen om befolkningsdatasystemet och de certifikattjänster som tillhandahålls av Myndigheten för digitalisering och befolkningsdata (661/2009).

4 §

Ändringssökande

Omprövning av ett beslut som fattats med stöd av denna lag får begäras på det sätt som anges i förvaltningslagen (434/2003). Det beslut som meddelas med anledning av begäran om omprövning får överklagas genom besvär hos förvaltningsdomstolen på det sätt som anges i lagen om rättegång i förvaltningsärenden (808/2019). Ett beslut av förvaltningsdomstolen får överklagas genom besvär endast om högsta förvaltningsdomstolen beviljar besvärstillstånd.

6 §

Bemyndigande

Närmare bestämmelser om ordnandet av medicinsk undersökning och behandling i anknytning till könskonflikt utfärdas genom förordning av social- och hälsovårdsministeriet. Social- och hälsovårdsministeriet kan dessutom meddela närmare anvisningar om dessa frågor.

7 §

Erkännande av ett utländskt beslut

När det genom ett lagakraftvunnet beslut i en främmande stat har fastställts att en person har en annan könstillhörighet än den som har antecknats för honom eller henne i befolkningsdatasystemet i Finland, ska beslutet anses giltigt i Finland utan särskild fastställelse, om personen när beslutet fattades var medborgare i staten i fråga eller bosatt där.

Denna lag träder i kraft den 202 .

Lag om ändring av lagen om befolkningsdatasystemet och de certifikattjänster som tillhandahålls av Myndigheten för digitalisering och befolkningsdata (661/2009)

I enlighet med riksdagens beslut ändras 12 § 2 mom. 3 punkten, upphävs 13 § 1 mom. 15 punkten och fogas till 20 § 1 mom. en ny 5 punkt som följer:

12 §

Rättelse och ändring av en personbeteckning

En personbeteckning som registrerats i befolkningsdatasystemet kan ändras, om

3) det i enlighet med lagen om fastställande av könstillhörighet (563/2002) har fastställts att personen tillhör ett annat kön.

20 §

Bevarande och utplåning av uppgifter

Personuppgifter som registrerats i befolkningsdatasystemet ska bevaras permanent. Digitaliserings- och befolkningsdataverket ska dock utplåna följande uppgifter om personer ur systemet:

5) uppgifter om fastställande av könstillhörighet och om transsexualitet, med undantag av tidigare personbeteckning, fem år efter det att könstillhörigheten fastställdes eller uppgifterna registrerades.

Denna lag träder i kraft den 202 .

Motivering

INLEDNING

Det juridiska fastställandet av könstillhörigheten har i Finland reglerats genom lag sedan den 1 januari 2003, då lagen om fastställande av transsexuella personers könstillhörighet (28.6.2002/563), den s.k. translagen, trädde i kraft. Beredningen av lagen började redan på 1980-talet. Lagen gav för första gången officiella anvisningar om förfarandet för korrigerering av det juridiska könet. Lagen var på sin tid progressiv, men den innehöll krav som kränkte de mänskliga rättigheterna för personer som korrigerar sitt juridiska kön.

Translagen har under årens lopp ändrats till exempel så att makens vetorätt till korrigerering av det juridiska könet slopades i samband med ikraftträdandet av den jämlika äktenskapslagen. I translagen finns det dock fortfarande ett krav på avsaknad av fortplantningsförmåga, vilket har konstaterats vara en kränkning av de mänskliga rättigheterna, samt krav på medicinsk diagnos och myndig ålder som begränsar individens rätt till integritet och barnens rättigheter. Dessutom finns det i befolkningsdatasystemet en databas över personer som juridiskt har korrigerat sitt kön, vilket kränker skyddet för privatlivet. Det har åtskilliga gånger under translagens 18 år gjorts försök att ändra lagen, men dessa strävanden har inte nått ända fram till riksdagen.

Det här medborgarinitiativet syftar till att rätta till translagens kränkningar av de mänskliga rättigheterna och de grundläggande fri- och rättigheterna. I enlighet med förslaget i medborgarinitiativet ska beslut om fastställande av det juridiska könet fattas genom ett anmälningsförfarande utan något krav på medicinsk diagnos. Initiativet kräver också att den databas över personer som juridiskt korrigerat sitt kön slopas. Samtidigt tryggar initiativet barnens rättigheter med beaktande av ålder och utvecklingsnivå genom att utvidga det juridiska fastställandet av könstillhörigheten stegvis också till personer under 18 år.

Initiativet tar inte ställning till medicinsk behandling av könskonflikt, såsom kirurgi eller hormonersättningsbehandling. Initiativets enda konsekvenser för hälso- och sjukvården är att de obligatoriska behandlingarna och diagnoserna slopas.

Grundlagens 22 § föreskriver att det allmänna ska se till att de grundläggande fri- och rättigheterna och de mänskliga rättigheterna tillgodoses. Skyldigheten gäller såväl lagstiftaren som domstolarna och andra myndigheter. I rättslitteraturen har det ansetts att syftet med 22 § i grundlagen är att faktiskt göra det möjligt att tillgodose de grundläggande fri- och rättigheterna och de mänskliga rättigheterna, vilket utöver den processuella skyldigheten också innebär en innehållsmässig skyldighet att trygga dessa rättigheter. Lagstiftaren är skyldig att vidta åtgärder för att trygga tillgodoseendet av de grundläggande fri- och rättigheterna och de mänskliga rättigheterna. De förutsättningar för fastställande av könstillhörighet som anges i den gällande translagen kränker helt uppenbart de grundläggande fri- och rättigheterna och de mänskliga rättigheterna. Lagstiftaren är således skyldig att så snart som möjligt vidta åtgärder för att undanröja dessa kränkningar. Syftet med förslaget är uttryckligen att åtgärda den gällande lagstiftningens problem med tillgodoseendet av de grundläggande fri- och rättigheterna och de mänskliga rättigheterna,

vilket innebär att förslaget i sin helhet fullgör det allmännas skyldighet att trygga tillgodoseendet av de grundläggande fri- och rättigheterna och de mänskliga rättigheterna.

Beskrivning av nuläget

År 1987 tog dåvarande medicinalstyrelsen initiativ till att inrätta en arbetsgrupp för att bereda lagstiftning som fastställer förutsättningarna för byte av juridiskt kön. Som tjänstemannaarbete vid social- och hälsovårdsministeriet och medicinalstyrelsen bereddes i slutet av 1980-talet ett utkast till proposition med förslag till lagar om fastställande av könstillhörigheten i vissa fall och till ändring av steriliseringslagen.

Dock föreskrevs det i lag om det rättsliga fastställandet av könstillhörigheten först år 2003 (28.6.2002/563). Ett villkor för fastställande av könstillhörigheten var en medicinsk utredning, avsaknad av fortplantningsförmåga och 18 års ålder. I äktenskap och registrerat partnerskap krävdes dessutom samtycke av maken eller partnern. Av den medicinska utredningen ska det framgå att personen permanent upplever att han eller hon upplever sig tillhöra det motsatta könet och lever i en könsroll som motsvarar detta.

Lagen om befolkningsdatasystemet (21.8.2009/661), som trädde i kraft 2009, föreskrev dessutom om ett register där det permanent lagras uppgifter om transpersoner vars könstillhörighet har ändrats. För gifta personer har sedan den 1 mars 2017 samtycke av maken inte krävts som en del av det juridiska fastställandet av könstillhörigheten. Ändringen baserade sig på den ändring av äktenskapslagen som trädde i kraft samtidigt.

MOTIVERINGEN TILL DEN GÄLLANDE LAGSTIFTNINGEN

Motiveringen till den translag som trädde i kraft 2003 lyfte i fråga om de krav som ställs i lagen fram att upplevelsen av könstillhörighet ska vara långvarig och bestående, att det ska säkerställas att den sökandes vilja är stabil samt att medicinen är oförmögen att diagnostisera transsexualism när det gäller barn. Dessutom framfördes oro över att den som registrerats som man i befolkningsuppgifterna kan bli gravid eller att den som registrerats som kvinna kan avla ett barn. I lagförslaget identifierades betydelsen och behovet av att göra det möjligt att fastställa könstillhörigheten för att trygga transpersonernas välfärd, men det lades inte fram några grunder för lagens inskränkningar av individens grundläggande fri- och rättigheter och mänskliga rättigheter.

Det register över transpersoner som upprättades med stöd av den lag om befolkningsdata som trädde i kraft 2009 motiverades i propositionen med behovet av att på ett tillförlitligt sätt kunna verifiera en persons identitet samt säkerställa att tidigare personuppgifter är konfidentiella och skyddade inom olika serviceformer. I propositionen bedömdes inte eventuella risker som registret medför för individen eller den samlade potentialen för att registret missbrukas. I propositionen identifieras dock att uppgifterna i registret är ytterst känsliga personuppgifter.

PROBLEMPUNKTER I DEN GÄLLANDE LAGSTIFTNINGEN

Enligt motiveringen till regeringens proposition med förslag till ändring av grundlagens stadganden om de grundläggande fri- och rättigheterna (RP 309/1993 rd) gör den personliga integritetens ställning som en grundläggande rättighet att tröskeln för ingrepp i den är hög. Begränsningarna ska vara godtagbara och påkallade av ett vägande samhälleligt behov. Med tanke på systemet med de grundläggande fri- och rättigheterna kan en begränsning anses godtagbar om den är nödvändig för att skydda ett mer vägande intresse. De begränsningar av den individuella friheten och de grundläggande fri- och rättigheterna som den gällande lagstiftningen ställer är helt oproportionerliga och det går inte att hitta någon grund för dem i den gällande lagstiftningen.

Artiklarna i Förenta nationernas (FN) konvention om barnets rättigheter (FördrS 59 och 60/1991) gäller också barn som upplever könskonflikt och sträcker sig till alla livets delområden. FN-kommittén för barnets rättigheter har preciserat att förbudet mot diskriminering också gäller könsidentiteten (CRC/C/GC/15, punkt 8). Den gällande lagstiftningen tryggar inte barns och ungas rätt till det egna könet, utan utesluter entydigt barn och unga från att juridiskt fastställa sin könstillhörighet.

Den gällande lagstiftningen har därför ända sedan den trädde i kraft brutit mot könsminoriteternas grundläggande och mänskliga rättigheter och fullständigt ignorerat barnens och de ungas grundläggande och mänskliga rättigheter. Lagstiftaren fördröjde dessutom beredningen och ikraftsättandet av den gällande lagen och har trots många nationella och internationella anmärkningar dröjt med att åtgärda de uppenbara bristerna i lagen.

Under remissbehandlingen begärdes inte grundlagsutskottets utlåtande om förutsättningarna för fastställande av könstillhörigheten, och varken lagutskottet eller social- och hälsovårdsutskottet hörde sakkunniga inom de grundläggande fri- och rättigheterna och de mänskliga rättigheterna. Inte heller i samband med ändringsförfattningarna har man granskat huruvida förutsättningarna för fastställande är grundlagsenliga.

Lagstiftarens tillvägagångssätt har visat att den nuvarande lagberedningsprocessen och den anknytande politiska processen inte ger ett effektivt skydd för rättigheterna för utsatta minoriteter. Lagberedningens hörande av frivilligorganisationer och intressentgrupper har, trots de människorättsproblem som lyfts fram, de facto inte påverkat innehållet i den slutliga lagen. Den lagstiftning som beredningen resulterat i har därför kritiserats i betydande omfattning.

KRITIK, RIKTLINJER OCH REKOMMENDATIONER FRÅN FÖRVALTNINGSORGAN SAMT NATIONELLA OCH INTERNATIONELLA ORGANISATIONER

Finland har fått åtskilliga anmärkningar och kommentarer från internationella organ och människorättsorganisationer. Dessutom har aktörer som övervakar internationella avtal som är bindande för Finland tagit ställning i frågor som gäller juridiskt fastställande av könstillhörighet. Internationella aktörer, förvaltningsorgan och människorättsorganisationer har fäst särskild uppmärksamhet vid kravet på avsaknad av fortplantningsförmåga, barns och ungas ställning och kravet på medicinsk diagnos.

Europarådets kommissionär för mänskliga rättigheter uppmanade 2012 Finland att avskaffa kraven på att transsexuella personer inte får vara gifta eller kunna fortplanta sig för att deras könstillhörighet ska kunna fastställas (CommDH (2012) 27).

Den riksomfattande etiska delegationen inom social- och hälsovården (Etene) gav 2013 ett utlåtande om behoven att ändra translagen. Delegationen ansåg att steriliseringskravet är åtminstone tvivelaktigt med tanke på den personliga integritet som tryggas i Europakonventionen och grundlagen, och att det inte finns några medicinska skäl för sterilisering i samband med könskorrigering.

Jämställdhetsombudsmannen konstaterade 2013 i ett ställningstagande (TAS 297/2013) att kravet på reproduktiv oförmåga kan anses stå i strid med grundlagens bestämmelser, till exempel med principen om personlig integritet.

Den expertkommitté som övervakar genomförandet av konventionen om avskaffande av all slags diskriminering av kvinnor (CEDAW) rekommenderade 2014 att Finland snabbt ändrar translagen så att könstillhörigheten för transsexuella personer kan fastställas utan sterilisering eller anpassning till stereotypa uppfattningar om maskulint eller feminint utseende eller beteende (CEDAW/C/FIN/CO/7).

Etene noterade i sitt ställningstagande om vård av intersexuella barn år 2016 att barn i Finland inte kan påverka fastställandet av sitt kön, utan att det bestäms av myndigheterna. Ingrepp som ändrar ett intersexuellt barns utseende kan styra personen i en annan riktning än vad hen senare själv anser om sig själv och sin könsidentitet. Enligt Etene kan åtgärder som syftar till att fastställa könstillhörigheten vara onödiga och till och med skadliga, och de kan medföra mycket lidande för barnet men också kostnader för samhället.

FN-kommittén för barnets rättigheter har i en kommentar av 6.12.2016 om tillgodoseendet av barnens rättigheter (CRC/C/GC/20, punkt 34) konstaterat att alla unga har rätt att trygga könsidentiteten och uppmanar medlemsstaterna att upphäva alla lagar som på något sätt diskriminerar personer på grund av könsidentiteten. Finland har förbundit sig att följa Förenta nationernas konvention om barnets rättigheter i sin helhet. FN-kommittén kommenterade i sitt utlåtande också den nuvarande situationen. Enligt kommittén ställer många stater som tillåter juridisk korrigering av kön i identitetshandlingar kränkande krav, såsom tvångsoperation eller operation mot personens vilja, sterilisering, diagnostisering av den psykiska hälsan, psykiatrisk behandling eller andra medicinska tvångsmedel. Många av dessa förfaranden kränker individernas fysiska och psykiska integritet och andra närliggande

rättigheter, vilket innebär dålig behandling eller tortyr och kränker deras naturliga människovärde.

I Europadomstolens beslut i målet Y.Y. mot Turkiet 10.3.2015 fastslogs det att det integritetsskydd för sökanden som tryggas i artikel 8 innebar att behandling som leder till infertilitet inte kunde förutsättas för fastställande av könstillhörighet. Sedan dess har domstolen i sitt beslut av 6.4.2017 i målet A.P., Garçon och Nicot mot Frankrike konstaterat att kravet på infertilitet och behandlingar med oåterkalleliga verkningar utgör en kränkning av den respekt för privatlivet som garanteras i artikel 8 i Europakonventionen. Beslutet är bindande också för Finland och innebär att varje krav på infertilitet eller behandling som orsakar bestående förändringar strider mot Europakonventionen.

Enligt Förenta nationernas globala periodiska översyn av 3.5.2017 har Finland fått anmärkningar från flera stater angående lagstiftningen om juridiskt fastställande av könstillhörigheten. Finland uppmanades att slopa kraven på infertilitet och medicinsk diagnos. Dessutom uppmanades Finland att överväga en modell som baserar sig på individens självbestämmanderätt. Av de länder som gav rekommendationer föreslog Mexiko, Nederländerna, Portugal, Spanien, Australien, Kanada, Irland och Sverige att Finland skulle slopa kravet på infertilitet i lagstiftningen om fastställande av könstillhörighet. Utöver infertilitet påpekade Mexiko och Sverige att Finland bör avstå från kravet på medicinsk diagnos som kriterium för fastställande av det juridiska könet. Irland rekommenderade Finland att överväga en lagstiftning som grundar sig självbestämmande och samtidigt slopa kravet på medicinsk diagnos.

I ett uttalande av den 17 maj 2017 om situationen för transsexuella barn och unga uppmanade experter från Förenta nationernas kommitté för barnfrågor och dess kommitté mot tortyr samt oberoende experter staterna att erbjuda en snabb, öppen och lättillgänglig metod för att fastställa könstillhörigheten på grundval av varje persons självbestämmanderätt, utan krav på medicinsk diagnos eller behandling och utan kränkande omständigheter, genom att garantera de mänskliga rättigheterna för alla människor och respektera fria och kunskapsbaserade val. Medicinska tvångsåtgärder bör enligt kommittéerna och experterna aldrig användas.

Människorätsdelegationen har i ett utlåtande av 13.12.2017 påpekat att Finland är det enda nordiska land där det förutsätts att personer som ansöker om fastställande av könstillhörighet saknar fortplantningsförmåga. Delegationen konstaterar i sitt utlåtande att det tydligaste problemet med de mänskliga rättigheterna i den gällande translagen är att ett villkor för fastställande av det juridiska könet är avsaknad av fortplantningsförmåga. Delegationen motiverar sin ståndpunkt med det tidigare nämnda avgörandet från Europadomstolen mot Frankrike samt med de anmärkningar som Finland fått vid Förenta nationernas periodiska granskning. Människorätsdelegationen kräver en snabb reform av translagen. Kravet på infertilitet måste strykas, eftersom det utgör en fundamental rättskränkning. Rätten till medicinsk vård och andra tjänster som grundar sig på personens egna behov måste enligt delegationen tryggas som en del av hälso-tjänsterna. Målet bör vara att processerna för könskorrigering respektive för att fastställa könstillhörigheten juridiskt

åtskiljs från varandra. Delegationen ansåg också att det bör övervägas om kriteriet om att en person måste vara myndig kunde slopas vid juridiskt fastställande av könstillhörighet, med beaktande av barnets ålder och utvecklingsnivå och barnets bästa.

Människorättsdelegationen anser i sitt utlåtande att reformen inte försämrar någons grundläggande och mänskliga rättigheter, men att den i Finland eliminerar ett förhållande som enligt Europadomstolen strider mot Europakonventionen. Människorättsdelegationen anser dessutom att transpersoners självbestämmanderätt, personliga integritet och skydd för privatlivet ska tryggas i lag.

Jämställdhetsombudsmannen, barnombudsmannen och diskrimineringsombudsmannen publicerade i maj 2018 ett gemensamt ställningstagande där de krävde att translagen revideras så att den motsvarar de grundläggande fri- och rättigheterna och de mänskliga rättigheterna.

Riksdagens biträdande justitieombudsman underströk i sitt avgörande av 24.10.2018 (EOAK/2842/2017) behovet av en snabb reform av lagstiftningen om juridiskt fastställande av könstillhörighet. I avgörandet påskyndade biträdande justitieombudsmannen en revidering av lagen i fråga om ett slopande av paragrafen om avsaknad av fortplantningsförmåga och instämde i människorättsdelegationens åsikt att lagens krav på myndig ålder bör avskaffas med beaktande av barnets ålder och utvecklingsnivå och barnets bästa. Biträdande justitieombudsmannen rekommenderade att den reviderade lagen skulle heta lagen om fastställande av könstillhörighet.

I jämställdhetsombudsmannens berättelse till riksdagen 20.12.2018 konstateras det att ”fastställandet av en persons juridiska könstillhörighet enligt personens könsidentitet inte bör kopplas till den medicinska diagnostiseringen och behandlingen av könskonflikt. Förutom de transkönades ställning ska man i den nya lagen fästa uppmärksamhet vid ställningen för personer som är transgender eller interkönade.”

Den 27 maj 2019 ansåg barnombudsmannen, Befolkningsförbundet och Sateenkaariperheet – Regnbågsfamiljer ry i en insändare i Helsingin Sanomat att translagen måste trygga barnets rättigheter och främja en sund identitet hos barnet. Organisationerna ansåg att man stödjer barnets självförståelse om man officiellt erkänner den unga genom att bevilja en personbeteckning och ett namn som motsvarar hens könserfarenhet. På detta sätt kan hen också bemötas på rätt sätt i vardagliga relationer, i skolan och i servicesystemet. Den juridiska identifieringen kan enligt insändaren ändras och innebär inte att man tillåter oåterkalleliga behandlingar av minderåriga.

En myndighetsarbetsgrupp under social- och hälsovårdsministeriet publicerade 7.2.2020 en rapport om behoven att revidera lagstiftningen om transsexuella. Enligt arbetsgruppen är den gällande lagstiftningen föråldrad och strider mot de nuvarande skyldigheterna i fråga om de grundläggande fri- och rättigheterna och de mänskliga rättigheterna. Arbetsgruppen har undersökt hur könstillhörigheten kan fastställas juridiskt också med tanke på barnets rättigheter och konstaterar att det i Finland är möjligt att fastställa könstillhörigheten på basis av självbestämmanderätten från och med 15 års ålder. I det mer omfattande

alternativet till lagreform som arbetsgruppen föreslår bör den juridiska och den medicinska processen avskiljas helt från varandra, så att utgångspunkten för det juridiska fastställandet av könstillhörighet är självbestämmanderätt. I det snävare reformalternativet slopas kravet på avsaknad av fortplantningsförmåga.

I ett ställningstagande som organisationen för sexuella minoriteters och könsminoriteters mänskliga rättigheter Seta ry publicerade 22.10.2020 tog 75 organisationer ställning till Finlands translag. De undertecknande organisationerna uppmanade regeringen att påskynda revideringen av translagen. Organisationerna ville också att man i reformarbetet omvärderar åldersgränsen på 18 år för juridiskt fastställande av könstillhörigheten. I ställningstagandet betonades det att reformen förbättrar transpersonernas självbestämmanderätt och fysiska integritet. Även de minderårigas ställning betonades. Organisationerna ansåg att de transungas välbefinnande försvagas avsevärt om fastställandet av könstillhörigheten senareläggs med kanske flera år. Möjligheten att utan dröjsmål få identitetshandlingar enligt rätt kön underlättar livet för många transunga, minskar diskrimineringen och förbättrar de ungas välbefinnande. Till de organisationer som undertecknade ställningstagandet hör bl.a. Amnesty International Finländska sektionen rf, Finlands UNICEF, Ungdomssektorns takorganisation i Finland Allians rf, Förbundet för mänskliga rättigheter rf, Kvinnoorganisationernas Centralförbund och Finlands Ungdomsfullmäktiges Förbund. Också flera partiers ungdoms- och studerandeorganisationer samt många människorätsorganisationer som representerar sexuella minoriteter och könsminoriteter undertecknade ställningstagandet.

I en intervju den 17 mars 2021 konstaterade barnombudsmannens jurist att det med tanke på barnets rättigheter är problematiskt att minderåriga inte har möjlighet till juridisk korrigerande av kön i Finland. Enligt juristen är det med tanke på såväl de mänskliga rättigheterna som de grundläggande fri- och rättigheterna motiverat att skilja fastställandet av könstillhörighet från den medicinska transitionen. Juristen konstaterar att barnens och de ungas självständiga agerande alltid ska beaktas i enlighet med konventionen om barnets rättigheter.

INTERNATIONELL JÄMFÖRELSE

I ett europeiskt perspektiv har för närvarande (mars 2021) Malta, Irland, Danmark, Norge och Nederländerna tillåtit att könstillhörigheten fastställs på grundval av självbestämmanderätt. I dessa länder har det för myndiga personer inte ställts medicinska villkor, såsom könsdysforisk diagnos eller infertilitet, för att fastställa könstillhörigheten.

I Malta måste personer under 16 år ansöka om ett separat intyg hos domstol, och lagen fastställer att domstolens beslut ska följa FN-konventionen om barnets rättigheter. När det gäller barn och unga har det i maltesisk lag inte fastställts någon nedre åldersgräns. I Norge kan 6–15-åringar fastställa sitt kön, om ansökan har gjorts tillsammans med vårdnadshavaren.

I Malta och Norge krävs inga medicinska diagnoser, undersökningar eller utlåtanden för att fastställa könstillhörigheten för minderåriga, medan 16–17-åringar i Irland kan fastställa könstillhörigheten efter att ha fått ett utlåtande av två olika läkare. Irländsk lag kräver dock inte att en ung person ska ha en diagnos på könsdysfori eller vidtagna behandlingar, utan läkaren ska bedöma personens förmåga att besluta om fastställande av könstillhörigheten.

I Danmark tillämpas en betänketid på sex månader efter vilken könstillhörigheten fastställs. Personer under 18 år kan inte fastställa sitt kön. I Danmark kvarstår en anteckning i personuppgiftsregistret om att personbeteckningen, av vilken könstillhörigheten framgår, har ändrats i och med fastställandet av könstillhörigheten.

I Nederländerna kan en person över 16 år fastställa sitt kön, om hen som bilaga till sin ansökan lämnar in ett utlåtande av en könsspecialist vid ett universitetssjukhus. Specialisten bedömer inte omständigheter som gäller personens kön, utan syftet med utlåtandet är att utreda huruvida fastställandet av könstillhörighet söks på grund av psykisk sjukdom.

MALTA

Enligt Maltas translag (2015:11, kompletterad genom 2015:20, 2016:56 och 2018:13), som grundar sig på självbestämmanderätt, räcker det att personen själv intygar att hen vill fastställa könstillhörigheten juridiskt. Enligt lagen behöver ingen lägga fram bevis för medicinska åtgärder, behandlingar eller diagnoser för fastställande av könstillhörighet. I lagen fastställs det att var och en har rätt att bli behandlad i enlighet med sin könsidentitet och rätt till fysisk integritet och autonomi. Enligt lagen ska varje individs könsidentitet alltid respekteras.

I fråga om personer under 16 år ska vårdnadshavaren göra en ansökan hos en civil domstol (Civil Court). Domstolen lägger vikt vid den minderårigas egen uppfattning och säkerställer att åtgärder vidtas i enlighet med barnets bästa. I lagen anges också att beslutet ska fattas med iakttagande av FN-konventionen om barnets rättigheter.

I Malta inverkar fastställande av könstillhörighet enligt lag inte på de rättigheter som hänförs till föräldraskap eller äktenskap. Makarna till gifta transpersoner tillfrågas inte om bekräftelse eller samtycke för fastställande av könstillhörigheten; grunden för detta är att varje person har individuell självbestämmanderätt över sitt eget kön.

Enligt maltesisk lag kan inte bara maltesiska medborgare utan också personer som beviljats asyl i Malta ansöka om fastställande av könstillhörighet.

IRLAND

Enligt den irländska translagen (2015:25) kan en person som fyllt 18 år ansöka om fastställande av könstillhörighet; det räcker att personen skriftligen intygar att hen vill

fastställa könstillhörigheten. Medicinska utlåtanden eller behandlingar krävs inte vid fastställande av könstillhörighet för personer över 18 år och nämns inte i lagen.

En vårdnadshavare till en 16- eller 17-åring kan i Irland ansöka om fastställande av könstillhörighet på en minderårig persons vägnar, om domstolen har meddelat ett separat beslut om detta. För ett domstolsbeslut krävs förutom vårdnadshavarens tillstånd också ett intyg av en yrkesutbildad person inom medicin samt av en psykiater eller endokrinolog. I läkarintyget bekräftas det att den minderåriga har tillräcklig förståelse och mognad för att kunna besluta om fastställande av könstillhörighet och att hen har genomgått eller genomgår transition till detta kön.

I Irland kan både irländska medborgare och personer bosatta i Irland fastställa sitt kön. Om könstillhörigheten har fastställts i en annan stat, måste ansökan om fastställande likväl göras i Irland.

I november 2019 lade Irlands arbets- och socialminister Regina Doherty fram ett förslag till lagändring, där könstillhörigheten också för 16- och 17-åringar kan fastställas genom en egenhändig anmälan. Dessutom föreslogs det att även irländska medborgare som är bosatta utomlands skulle kunna fastställa sitt kön på samma sätt som personer bosatta i Irland. Den föreslagna lagändringen har ännu inte antagits.

DANMARK

Enligt dansk lag (2014) ska en ansökan om fastställande av könstillhörighet lämnas in till ekonomi- och inrikesministeriet. Sökanden ska vara över 18 år, men det finns inga andra kriterier, såsom krav på medicinsk bedömning. I Danmark är fastställande av könstillhörighet förknippat med en betänketid på sex månader, varefter personen måste bekräfta ändringen, och ändringen träder i kraft först efter att denna betänketid har löpt ut.

I Danmark kvarstår en anteckning i personuppgiftsregistret om att personens CPR-nummer, dvs. personbeteckning, har ändrats. Det sista numret i CPR-numret bestäms enligt personens kön, vilket innebär att personen i samband med fastställande av könstillhörigheten får ett nytt CPR-nummer.

År 2020 tog den danska regeringen initiativ till ändring av translagen. Till förslagen hör att slopa betänketiden och den nedre åldersgränsen. Lagförslaget har ännu inte antagits.

NORGE

Enligt den norska lagen om fastställande av könstillhörighet (2015–2016:74) har en i Norge bosatt person som fyllt 16 år rätt att ansöka om fastställande av könstillhörighet, om hen upplever att hen hör till ett annat kön än det som antecknats i det nationella

personuppgiftsregistret. I lagen fastställs inga villkor som en person över 16 år ska uppfylla för att kunna fastställa sitt kön.

I fråga om 6–15-åringar som önskar att deras könstillhörighet ska fastställas krävs det att ansökan görs tillsammans med vårdnadshavaren. I lagen föreskrivs det att om barnet har två föräldrar med gemensam vårdnad räcker det med samtycke av den ena vårdnadshavaren för att ansökan ska kunna göras, om fastställande av könstillhörigheten anses vara bäst för barnet.

Enligt norsk lag kan könstillhörighet fastställas för barn under 6 år endast om det förekommer medfödda avvikelser i barnets könsegenskaper. Då krävs ett läkarutlåtande i ärendet. Ansökan om fastställande av könstillhörighet görs av barnets vårdnadshavare. Är barnet kapabelt att uttrycka sin åsikt om saken, ska hen informeras och höras.

Enligt lagen kan könstillhörigheten inte fastställas i fråga om föräldraskap, utan till exempel den part som har fött ett barn definieras också efter fastställande av könstillhörigheten juridiskt som barnets mor.

FÖRSLAGETS KONSEKVENSER OCH NÄRMARE MOTIVERING AV FÖRSLAGET

KONSEKVENSER FÖR TILLGODOSEENDET AV DE GRUNDLÄGGANDE FRI- OCH RÄTTIGHETERNA

De ändringar som föreslås i initiativet påverkar tillgodoseendet av flera grundläggande fri- och rättigheter. De föreslagna ändringarna ökar på nationell nivå den jämlikhet som tryggas som en grundläggande fri- och rättighet, rätten till personlig frihet och integritet, skyddet för privatlivet, rättssäkerheten och barnets rätt att påverka beslut som gäller hen själv. Utöver den nationella nivån tryggar de föreslagna ändringarna finska medborgares rättigheter enligt Europakonventionen, dvs. skydd mot omänsklig eller förnedrande behandling, respekt för privatlivet och familjelivet, skydd för personuppgifter samt jämlikhet inför lagen. De föreslagna ändringarna försämrar inte någons grundläggande fri- och rättigheter.

TILLÄMPLIGA NATIONELLA GRUNDLÄGGANDE RÄTTIGHETER

Enligt 6 § i grundlagen är alla lika inför lagen. Ingen får utan godtagbart skäl särbehandlas på grund av kön, ålder, ursprung, språk, religion, övertygelse, åsikt, hälsotillstånd eller handikapp eller av någon annan orsak som gäller hans eller hennes person. Den gällande lagen om juridiskt fastställande av könstillhörighet försätter personer som korrigerar det juridiska könet i en annan ställning än andra på grund av kön och hälsotillstånd, eftersom den kräver att transpersoner som korrigerar det juridiska könet saknar fortplantningsförmåga och har medicinsk diagnos för fastställande av det juridiska könet. De ändringar som föreslås i initiativet tryggar jämlikheten mellan personer som korrigerar sitt juridiska kön, eftersom kraven på avsaknad av fortplantningsförmåga och medicinsk diagnos slopas. Dessa avviker från de krav som ställs på den övriga befolkningen och det finns inte någon godtagbar grund

för dem. Dessa ändringar stärker den grundläggande rätten till jämlikhet inför lagen för personer som korrigerar sitt juridiska kön. I 6 § i grundlagen föreskrivs det dessutom att barn ska bemötas som jämlika individer och att de ska ha rätt till medinflytande enligt sin utvecklingsnivå i frågor som gäller dem själva. Den gällande lagen om korrigerering av det juridiska könet anger att åldersgränsen för korrigerering är 18 år, vilket hindrar barn från att påverka ett ärende som gäller dem själva i enlighet med deras utveckling. Att utsträcka korrigereringen av det juridiska könet till minderåriga stärker barnens grundlagsenliga rätt att påverka frågor som gäller dem själva i enlighet med deras utveckling.

Enligt 7 § i grundlagen har alla rätt till liv och till personlig frihet, integritet och trygghet. I 7 § i grundlagen föreskrivs det också att den personliga integriteten inte får kränkas godtyckligt eller utan laglig grund. Den gällande lagen om juridiskt fastställande av könstillhörighet kräver att den som korrigerar könstillhörigheten saknar fortplantningsförmåga, vilket är en betydande kränkning av den personliga integriteten. I initiativet föreslås det att bestämmelsen om avsaknad av fortplantningsförmåga upphävs, vilket tryggar den grundläggande rätten till personlig integritet för den som korrigerar sitt juridiska kön.

Enligt 10 § i grundlagen är vars och ens privatliv, heder och hemfrid tryggade. Enligt gällande lagstiftning införs i befolkningsdatasystemet uppgifter om en persons tillhörighet till en könsminoritet. Dessutom ska känsliga handlingar som gäller tillhörighet till en könsminoritet bevaras varaktigt. I initiativet föreslås det att denna registrering i befolkningsdatasystemet stryks genom upphävande av den laggrund med stöd av vilken uppgifterna registreras. Dessutom föreslås det i initiativet att det krav på avsaknad av fortplantningsförmåga som krävs för juridisk korrigerering av kön slopas samt att dokument som hänför sig till juridisk korrigerering av kön ska förstöras efter fem år. De föreslagna ändringarna stärker den grundläggande rätten till skydd för privatlivet för den som juridiskt korrigerar sitt kön.

Enligt 21 § i grundlagen har var och en rätt att på behörigt sätt och utan ogrundat dröjsmål få sin sak behandlad av en domstol eller en myndighet som är behörig enligt lag. Den gällande lagstiftningen om juridisk korrigerering av kön förutsätter att den som ansöker om korrigerering har en medicinsk diagnos på transsexualism, vilket förutsätter en synnerligen lång diagnostisk process. Riksdagens justitieombudsman har upprepade gånger i sina avgöranden (EOAK/2842/2017 och EOAK/501/2019) påpekat att långa diagnostiska processer fördröjer det juridiska fastställandet av könstillhörigheten. I den modell för juridiskt fastställande av könstillhörighet som föreslås i initiativet slopas kravet på medicinsk diagnos, och korrigeringsprocessen ändras till ett anmälningssärende. Ändringarna stärker den grundläggande rättigheten för den som korrigerar sitt juridiska kön att handlägga ärendet på behörigt sätt utan obefogat dröjsmål. Också de anmälningar som behandlas i den nya modellen för fastställande av könstillhörighet ska naturligtvis behandlas i enlighet med principerna för god förvaltning.

EUROPAKONVENTIONEN

Konventionen om skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna (Europakonventionen) är en människorättskonvention som är bindande för Finland. Enligt

artikel 3 får ingen utsättas för tortyr eller omänsklig eller förnedrande behandling eller bestraffning. Förbudet är ovillkorligt, vilket innebär att den behandling som avses i artikeln inte kan motiveras ens av vägande skäl. Europadomstolen har ansett att sterilisering utan den berörda personens samtycke strider mot artikel 3 (bl.a. V.C. mot Slovakien, nr 18968/07; N.B. mot Slovakien, nr 29518/10). I dessa fall byggde kränkningen på att steriliseringarna inte grundades på klagandenas fria och informerade samtycke. När det gäller personer som ansöker om fastställande av könstillhörighet kan samtycket till infertilitet endast anses vara på sin höjd skenbart, eftersom personen är tvungen att välja mellan reproduktiv förmåga och respekt för sin könsidentitet. Någon domstol har ännu inte tagit ställning till påtvingad avsaknad av fortplantningsförmåga på grund av könskorrigering. Med beaktande av det absoluta förbudet i artikel 3 är det dock motiverat att frånga det lagstadgade kravet på avsaknad av fortplantningsförmåga, vilket bättre tillgodoser skyddet mot omänsklig behandling för personer som ansöker om fastställande av könstillhörighet.

Artikel 8.1 i konventionen föreskriver att var och en har rätt till skydd för sitt privat- och familjeliv, sitt hem och sin korrespondens. I artikel 8.2 sägs det att en offentlig myndighet dock inte får ingripa i denna rättighet annat än med stöd av lag och om det i ett demokratiskt samhälle är nödvändigt med hänsyn till den nationella säkerheten, den allmänna säkerheten eller landets ekonomiska välbefinnande, till förebyggande av oordning eller brott, till skydd för hälsa eller moral eller till skydd för andra personers fri- och rättigheter.

Skyddet för privatlivet är omfattande och omfattar bland annat skyddet för vars och ens personliga integritet, identitet och känsliga uppgifter samt personens rätt att upprätta människorelationer och bland annat besluta om familjeplanering och barnskaffande. Europadomstolen har flera gånger konstaterat att skyddet för privatlivet gäller könsidentiteten som en del av den personliga identiteten. Medlemsstaterna är skyldiga att respektera vars och ens könsidentitet och göra det möjligt att fastställa könstillhörigheten för transsexuella personer (bland annat Christine Goodwin mot Förenade kungariket, nr 28957/95). I de tidigare nämnda fallen Y.Y. mot Turkiet och A.P., Garçon och Nicot mot Frankrike slog domstolen fast att medlemsstaterna inte kan kräva att personer som ansöker om fastställande av könstillhörighet ska genomgå behandling som medför avsaknad av fortplantningsförmåga eller andra oåterkalleliga förändringar. Den gällande lagstiftningen förutsätter att personer som ansöker om juridiskt fastställande av könstillhörigheten saknar fortplantningsförmåga, vilket entydigt strider mot respekten för privatlivet enligt artikel 8. Slopandet av det krav på infertilitet som föreslås i propositionen tillgodoser således rätten till skydd för privatlivet för den som korrigerar sitt kön.

Det skydd för privatlivet som avses i artikel 8 gäller också dataskydd och känsliga uppgifter som innehålls av offentliga myndigheter. Den gällande lagstiftningen innehåller bestämmelser om registrering av uppgifter om transsexualitet i befolkningsdatasystemet och kräver inte att känsliga dokument förstörs efter en viss tid. Uppgiften om en persons transsexuella karaktär är en känslig uppgift om en persons identitet, och på grund av villkoren för fastställande av könstillhörighet i den gällande lagstiftningen avslöjar registreringen indirekt också uppgifter om den medicinska behandling som personen fått. Det är således fråga om ett ingrepp i skyddet för privatlivet. Europakonventionen förutsätter på det sätt som beskrivs ovan inte

bara en laglig grund för ingreppet, utan också att det sker av godtagbara skäl och är nödvändigt i ett demokratiskt samhälle. Den strykning av registreringen i befolkningsdatasystemet och den skyldighet att förstöra känsliga dokument som föreslås i initiativet stärker den mänskliga rättigheten till skydd av personuppgifter för den som korrigerar sitt juridiska kön.

Enligt artikel 14 i konventionen ska åtnjutandet av de fri- och rättigheter som anges i konventionen säkerställas utan diskriminering på någon grund såsom kön, ras, hudfärg, språk, religion, politisk eller annan åsikt, nationellt eller socialt ursprung, tillhörighet till nationell minoritet, förmögenhet, börd eller ställning i övrigt. Europadomstolen har ansett att könsidentiteten är en förbjuden diskrimineringsgrund i den mening som avses i artikeln. Motiveringen till förbudet mot diskriminering beskrivs ovan i anknytning till den grundläggande rättighet som skyddas i 6 § i grundlagen.

ANDRA KONSEKVENSER

De föreslagna ändringarna har inga andra konsekvenser som skulle vara betydande i förhållande till den förbättring av de grundläggande fri- och rättigheterna och de mänskliga rättigheterna som ändringarna medför. Dessa rättigheter är under alla omständigheter odelbara och kan inte vägas i förhållande till de resurser som krävs för att genomföra dem.

De föreslagna ändringarna kommer i någon mån att öka antalet personer som vill fastställa sitt kön, vilket indirekt kommer att ha konsekvenser för de myndigheter och andra aktörer som behandlar personbeteckningar. Detta har dock ett nära samband med förslaget syfte, det vill säga att eliminera kränkningar av de grundläggande och mänskliga rättigheterna i samband med att könstillhörigheten fastställs. Ökningen av fastställandet av könstillhörighet beräknas uppgå till cirka 2–5 procent per år, vilket är litet i absoluta tal. Ökningen kan bli tillfälligt större efter att lagen trätt i kraft, när de som hittills inte har fastställt sitt kön kan göra det utan att avstå från sin reproduktiva förmåga och utan en medicinsk process.

När man i samband med det pågående projektet för att förnya personbeteckningen slopar personbeteckningens könsberoende, försvinner konsekvenserna för dem som handlägger personbeteckningsärenden helt.

De största konsekvenserna anknyter till Myndigheten för digitalisering och befolkningsdata, som har till uppgift att upprätthålla befolkningsdatasystemet och i fortsättningen se till att könet ändras till följd av en anmälan om detta. För Ålands del har förslaget konsekvenser också för Statens ämbetsverk på Åland.

Ändringarna gör det i fortsättningen möjligt att entydigt göra en anmälan om fastställande av könstillhörighet elektroniskt, när kravet på en egenhändigt undertecknad anmälan slopas. Eftersom det är fråga om ett förvaltningsärende som är ett enkelt anmälningsförfarande vore det okomplicerat att genomföra ärendehanteringstjänsten, och det skulle troligen kunna göras inom ramen för en uppdatering och utveckling av det allmänna informationssystemet.

Dessutom gäller de föreslagna ändringarna vilka uppgifter om en person som ska förvaras i befolkningsdatasystemet samt hur Myndigheten för digitalisering och befolkningsdata ska förvalta och arkivera de uppgifter som myndigheten har i sin besittning. Bestämmelser om särskilda förvaringstider för uppgifter som avslöjar transsexualism samt att transsexualism inte längre registreras i befolkningsdatasystemet förutsätter sannolikt ändringar i de informationssystem som Myndigheten för digitalisering och befolkningsdata använder. Beroende på när dessa ändringar träder i kraft kan de genomföras i samband med andra reformer av informationssystemen så att de särskilda kostnader som förslaget medför blir små.

De föreslagna ändringarna skulle också kunna ha vissa konsekvenser för verksamheten vid de enheter inom hälso- och sjukvården som behandlar könskonflikter. Eftersom en medicinsk utredning inte längre är nödvändig för att fastställa det juridiska könet, kan detta minska antalet personer som söker vård, vilket kan leda till besparingar. Dessa besparingar är dock små i förhållande till hela hälso- och sjukvårdens budget, eftersom kostnaderna för behandling av könsdysfori som helhet redan är så små. Dessutom kan de enheter inom hälso- och sjukvården som behandlar könsdysfori behöva genomföra omorganiseringar av teknisk natur.

Social- och hälsovårdsministeriet ska med anledning av ändringarna utfärda en ny förordning med stöd av 6 § i lag 563/2002v, eftersom den rättsliga grunden och de omständigheter som ligger till grund för förordningen ändras. Åtminstone den gällande förordningens (1053/2002) 6 § om medicinsk utredning för fastställande av könstillhörighet bör upphävas som onödig.

SPECIALMOTIVERING

Lagen om ändring av lagen om fastställande av transsexuella personers könstillhörighet (563/2002)

Lagrubriken. Lagens rubrik ändras så att det föråldrade begreppet ”transsexuell” stryks. Eftersom lagens rubrik ska vara exakt, koncis och beskrivande, ska rubriken i fortsättningen vara lagen om fastställande av könstillhörighet. I allmänspråket har lagen fått den vedertagna kortformen translagen, som dock inte är tillräckligt exakt och beskrivande som egentlig benämning. Den föreslagna benämningen kan också lätt sammankopplas med den gamla så länge hänvisningarna i andra författningar ännu inte har uppdaterats.

1 § Villkoren för att fastställa könstillhörigheten. Det föreslås att 1 § ändras så att nuvarande 1 mom. 1 punktens medicinska utredning om könsroll och fortplantningsförmåga inte längre krävs när en person vill ändra sitt kön till ett annat än det som registrerats i befolkningsdatasystemet. Könstillhörigheten fastställs utifrån en fritt formulerad anmälan av vilken det framgår att personen permanent upplever att han eller hon hör till ett annat kön än det som har registrerats i befolkningsdatasystemet.

Transsexualism är inte en sjukdom eller ett psykiskt problem, utan en del av personens identitet. Var och en har rätt att utöva sitt eget kön utan att bli övervakad, profilerad eller patologiserad av utomstående. Var och en har också rätt att själv besluta om sin fortplantning. För att en persons självbestämmanderätt ska tillgodoses måste en exceptionellt betydande omständighet, såsom det juridiska könet, vara i personens egen besittning, och tillgodoseendet av en mänsklig rättigheter kan inte förutsätta att man avstår från en annan mänsklig rättighet. De människorätsproblem som den nuvarande regleringen orsakar och den kritik som riktats mot Finland från internationellt håll beskrivs närmare ovan.

I stället för begreppet "motsatt kön" används begreppet "ett annat kön", varvid den nya 1 § är förenlig med ett eventuellt tredje kön eller något annat motsvarande sätt att markera könet som införs i framtiden.

Anmälan behöver inte vara egenhändigt undertecknad av den sökande själv på samma sätt som enligt 3 § 1 mom. i den gällande lagen. Därmed kan anmälningsförfarandet göras smidigare och effektivare än för närvarande, och också en av personen bemyndigad annan part kan göra en anmälan för hens räkning. Det är viktigt särskilt i fråga om dem vars funktionsförmåga är nedsatt eller som annars inte har fysisk möjlighet att sköta sina ärenden hos myndigheterna. Betydelsen av detta har accentuerats särskilt under covid-19-pandemin. Slopandet av det särskilda kravet på egenhändigt undertecknande gör att fastställandet av könstillhörigheten som förvaltningsärende är förenligt med förvaltningslagen (434/2003) och lagen om elektronisk kommunikation i myndigheternas verksamhet (13/2003), vilka stiftats efter den gällande translagen.

Möjligheten att fastställa könstillhörigheten gäller finska medborgare eller någon annan vars uppgifter har antecknats i befolkningsdatasystemet med stöd av 7 § 1 mom. 2 punkten i lagen om befolkningsdatasystemet och de certifikattjänster som tillhandahålls av Myndigheten för digitalisering och befolkningsdata (661/2009), nedan lagen om befolkningsdatasystemet. Enligt gällande 1 § 1 mom. 3 punkten ska den som fastställer sitt kön vara bosatt i Finland. I den nuvarande regleringen har utlänningar vars uppgifter har registrerats i befolkningsdatasystemet men som ännu inte har hemvist i Finland inte rätt att fastställa sin könstillhörighet. En persons behov av att fastställa könstillhörigheten och att underrätta myndigheten om detta är i sig ett tillräckligt bevis på att personen har en sådan anknytning till Finland att det är motiverat att fastställa könstillhörigheten för att hans eller hennes rättigheter ska tillgodoses. Den föreslagna regleringen beaktar bättre än för närvarande i synnerhet asylsökande som vistas i Finland.

Dessutom upphävs kravet på myndig ålder enligt 1 § 1 mom. 2 punkten. I enlighet med det nya 1 § 2 mom. fastställs däremot könstillhörigheten för en person under 15 år med vårdnadshavarens samtycke, och den som fyllt 15 år kan fastställa sitt kön utan samtycke. Ändringen är allmänt förenlig med barnets bästa och skyddar barnets självbestämmanderätt i fråga om könsidentiteten. Den nuvarande modellen, där barn utesluts från fastställande av könstillhörighet, har lett till en nedlåtande och förnedrande behandling av barn som kränker deras självbestämmanderätt och skadar deras utveckling.

I stället för vårdnadshavaren kan också en intressebevakare som förordnats för barnet föra dess talan. Enligt 22 § i barnskyddslagen kan en intressebevakare förordnas att föra barnets talan i stället för vårdnadshavaren, om det finns grundad anledning att anta att vårdnadshavaren inte opartiskt kan bevaka barnets intresse i ärendet, och en intressebevakare måste förordnas för att ärendet ska bli utrett eller i övrigt för att barnets intressen ska tryggas. Det kan vara fallet exempelvis när vårdnadshavaren av personliga skäl inte kan förstå det lidande som könskonflikten orsakar barnet, varför barnets bästa och tillgodoseendet av barnets grundläggande och mänskliga rättigheter förutsätter att ett annat kön fastställs för barnet i befolkningsdatasystemet.

Möjligheten för maken till en person i registrerat partnerskap att förhindra fastställande av könstillhörighet föreslås bli upphävd. Enligt gällande 1 § 2 mom. ska den andra parten i ett registrerat partnerskap ge sitt samtycke till att partnerskapet omvandlas till äktenskap. Enligt 8 § 1 mom. i lagen om registrerat partnerskap (950/2001) har ett registrerat partnerskap samma rättsverkningar som ett äktenskap, om inte något annat föreskrivs. Att fastställa könstillhörigheten är väsentligt för att trygga en persons grundläggande fri- och rättigheter, och en partners vilja att bevara formen av partnerskap som registrerat partnerskap är inte viktigare än en persons rätt till egen könsidentitet, i synnerhet som dessa parförhållanden oberoende av form har samma rättsverkningar.

2 a § Meddelande till partnern. Samtycke av partnern till den som lever i ett registrerat partnerskap ska inte längre krävas för fastställande av könstillhörighet. Därför är det motiverat att partnern i ett registrerat partnerskap på samma sätt som en make får ett meddelande om fastställande av könstillhörigheten. Med "partner" avses i detta sammanhang både make och partner i registrerat partnerskap.

2 b § Bevaring av uppgifter. Till lagen fogas en ny 2 b § med bestämmelser om bevaring av uppgifter om fastställande av könstillhörighet och en precisering av relationen mellan 2 b § och lagen om befolkningsdatasystemet. I regel förvaras myndighetshandlingar som gäller förvaltningsärenden varaktigt. Med anledning av det nya 2 b § 1 mom. kan arkivverket inte bestämma att bevaringstiden ska vara permanent, med beaktande av vad som föreskrivs i 8 § 2 mom. i arkivlagen. Enligt 1 mom. ska bevaringstiden för uppgifterna vara fem år.

Handlingar som gäller den egentliga behandlingen av könskonflikt förvaras i 12 år efter patientens död och inte permanent. Det baserar sig på social- och hälsovårdsministeriets förordning om journalhandlingar (298/2009) och dess bilaga. Till skillnad från de uppgifter och handlingar som behandlas av Myndigheten för digitalisering och befolkningsdata och Statens ämbetsverk på Åland innehåller journalhandlingar systematiskt känsliga uppgifter. Särskilda bestämmelser om behandlingen av dem och om informationssäkerheten finns i lagen om patientens ställning och rättigheter (785/1992) och i lagen om elektronisk behandling av klientuppgifter inom social- och hälsovården (159/2007). Därför är en kortare bevaringstid än för journalhandlingar motiverad. Eftersom kopplingen mellan behandling av könskonflikt och registrering av kön i befolkningsdatasystemet nu hävs, är bevaringstiden för journalhandlingar i vilket fall som helst inte längre kopplad till bevaringstiden för handlingar som gäller fastställande av könstillhörighet.

Handlingar om fastställande av könstillhörighet, särskilt ett meddelande om tillhörighet till ett annat kön, innehåller känsliga och särskilt personliga uppgifter som endast bör förvaras av skäl som anknyter till det administrativa förfarandet för fastställande. Av handlingarna om fastställande av könstillhörighet kan man sluta sig till en persons könsidentitet, och sådana känsliga personuppgifter får inte bevaras eller behandlas längre än vad som är nödvändigt för skötseln av en lagstadgad uppgift. Till denna del är det också frågan om reglering som följer Europaparlamentets och rådets förordning (EU) 2016/679 om skydd för fysiska personer med avseende på behandling av personuppgifter och om det fria flödet av sådana uppgifter och om upphävande av direktiv 95/46/EG (allmän dataskyddsförordning).

Dessutom kan ett systematiskt och varaktigt register över personers könsidentitet i framtiden utgöra ett hot mot dessa personers säkerhet, om registret hamnar i fel händer eller hos formellt lagliga aktörer som har som mål att förtrycka könsminoriteter.

Bestämmelsen gäller andra uppgifter än sådana som registrerats i befolkningsdatasystemet, såsom uppgifter i myndigheternas ärenderegister. Nedan föreslås det att 13 § 1 mom. 15 punkten i lagen om befolkningsdatasystemet upphävs och att det till lagen fogas en ny 20 § 1 mom. 5 punkt, genom vilken det uttryckligen föreskrivs om registrering och bevarande av uppgifter i befolkningsdatasystemet. Till denna del föreslås det att det till 2 b § fogas ett nytt 2 mom. som är informativt och preciserar förhållandet mellan 2 b § och lagen om befolkningsdatasystemet.

4 § Ändringssökande. I 4 § görs en teknisk ändring genom vilken hänvisningen till förvaltningsprocesslagen (586/1996) uppdateras till en hänvisning till lagen om rättegång i förvaltningsärenden (808/2019).

6 § Bemyndigande. Det föreslås att 6 § ändras så att i stället för den utredning och de behandlingar som syftar till att könskorrigering som nämns i 1 § ska närmare bestämmelser om undersökning och behandling av könskonflikt utfärdas genom förordning av social- och hälsovårdsministeriet. Ändringen behövs eftersom fastställande av könstillhörighet inte längre, efter ändringen av 1 §, förutsätter medicinsk utredning och behandling. Målet för medicinsk behandling bör vara att behandla könskonflikt och inte att fastställa det juridiska könet.

7 § Erkännande av ett utländskt beslut. I stället för begreppet ”motsatt kön” används begreppet ”ett annat kön”, varvid den nya 7 § är förenlig med ett eventuellt tredje kön eller något annat motsvarande sätt att markera könet som införs i framtiden. Lagen om ändring av lagen om befolkningsdatasystemet och de certifikattjänster som tillhandahålls av Myndigheten för digitalisering och befolkningsdata (661/2009)

12 § Rättelse och ändring av en personbeteckning. I 12 § 2 mom. 3 punkten görs en teknisk ändring till följd av de ändringar som görs i lag 563/2002.

13 § Personuppgifter som registreras i systemet. I enlighet med motiveringen till den nya 2 b § i lag 563/2002 ska uppgifter om en persons transsexualism inte längre föras in i befolkningsdatasystemet. När den nuvarande lagen om fastställande av transsexuella personers könstillhörighet stiftades 2002 fogades ingen bestämmelse om registrering av uppgifter om transsexuella personers könstillhörighet till den dåvarande befolkningsdatalagen (507/1993). Fram till ikraftträdandet av den nya lagen om befolkningsdatasystemet 2009 har denna uppgift alltså inte alls registrerats i befolkningsdatasystemet. I regeringens proposition med förslag till lag om befolkningsdatasystemet och Befolkningsregistercentralens certifikattjänster RP 89/2008 rd beskrivs på ett allmänt plan att information om transsexualitet behövs för att personen i fråga ska kunna identifieras och för att hans eller hennes identitet kunna klarläggas och hanteras (s. 53). Dessa behov har dock inte beskrivits mer detaljerat, trots att det är fråga om känsliga uppgifter och det bör finnas vägande skäl för att registrera dem. Den påstådda bristen i regleringen hade funnits i sex års tid när propositionen utarbetades, så närmare exempel skulle säkert ha framkommit. Efter det att lagen om befolkningsdatasystemet trätt i kraft har dessutom Europeiska unionens allmänna dataskyddsförordning utfärdats, och bestämmelsen i fråga bör bedömas med hänsyn till den.

Eftersom det inte finns några klara grunder för registrering av uppgifterna, och med hänvisning till de nämnda motiven till den nya 2 b § i lag 563/2002, föreslås det att bestämmelsen upphävs. En persons transsexualitet kan dock fortfarande utläsas av att personen har fått en ny personbeteckning, men denna möjlighet kan antas försvinna med tiden, förutsatt att personbeteckningen förnyas så att den blir könsneutral i enlighet med regeringsprogrammet för statsminister Marins regering. Dessutom bidrar sloandet av uppgifterna om transsexuella i sig redan till att minska risken för att uppgifterna missbrukas, eftersom utredning av transsexualitet i fortsättningen kräver mer komplicerade åtgärder och tillgång till en större helhet än endast en enskild uppgift om transsexualitet.

20 § Bevarande och utplåning av uppgifter. På samma sätt som det föreslås att en ny 2 b § fogas till lag 563/2002 och att 13 § 1 mom. 15 punkten i lagen om befolkningsdatasystemet upphävs, fogas till 20 § 1 mom. i lagen om befolkningsdatasystemet en ny 5 punkt. Härigenom föreskrivs det i fråga om befolkningsdatasystemet att bevaringstiden för uppgifter om fastställande av könstillhörighet och transsexualism är fem år. Eftersom den tidigare personbeteckningen fortfarande behövs för att identifiera personen och hantera identiteten ska den för tydlighetens skull separat lämnas utanför den föreslagna bestämmelsen, trots att transsexualiteten i vissa situationer kan härledas ur den.

IKRAFTTRÄDANDE

Eftersom det i förslaget är fråga om att trygga de grundläggande fri- och rättigheterna, föreslås det att ändringarna ska träda i kraft så snart som möjligt.

Av förslagen kan nya 2 b § i lag 563/2002 samt upphävandet av 13 § 1 mom. 15 punkten och nya 20 § 1 mom. 5 punkten i lagen om befolkningsdatasystemet träda i kraft senare, dock högst inom 12 månader. Dessa har inte lika betydande och omedelbara konsekvenser som

främjar de grundläggande fri- och rättigheterna, och de kan medföra större ändringar i Myndigheten för digitalisering och befolkningsdatas informationssystem och verksamhet än de övriga ändringarna i förslaget.

Ansvarspersoner

Julia Peltonen

Anna Harjuvaara

Valo Vesikauris

Sofia Talarmo

Panda Eriksson